

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-8>

УДК 330.341.1

Братусь Г.А.

кандидат економічних наук, доцент,
ПрАТ «ВНЗ» Міжрегіональна Академія управління персоналом

Bratus Hanna

PJSC “Higher Educational Institution
“Interregional Academy of Personnel Management”

ІНФОРМАЦІЙНО-ЗНАННЄВІ РЕСУРСИ В СТРУКТУРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розкрито основні теоретичні підходи до визначення сутності поняття «інтелектуальні ресурси» в сучасній інтелектуальній економіці. Представлено власне визначення та підхід до формування інтелектуальних ресурсів (інформаційно-знаннєвих ресурсів) через характеристику їх основних складових частин. Показано місце й значення інформації та знання як центральних понять сучасної постіндустріальної економіки, які формують інтелектуальну власність. Розкрито взаємозв'язок та процес трансформації інформації та знання, виявлено основні концептуальні відмінності між ними в економічному сенсі. Визначено склад та елементну структуру інтелектуальних ресурсів, проаналізовано й наведено рівні їх перетворення в контексті переходу до засад інноваційної економіки. Розкрито джерела створення інформаційно-знаннєвих ресурсів (освіта, наука, інформаційні технології).

Ключові слова: інформація, знання, інтелектуальна власність, інтелектуальні ресурси, інформаційно-знаннєві ресурси, постіндустріальна економіка.

Постановка проблеми. Сучасний технологічний розвиток складає основу постіндустріальних трансформацій суспільних відносин, а саме економічних, соціальних, політичних, правових, формування нової економіки, заснованої на інформаційно-знаннєвих

ресурсах, набуття інтелектуальною власністю визначальної ролі як інституційного чинника соціально-економічного прогресу. На сучасному етапі розвитку суспільства інтелектуальні ресурси, інформація та знання є основною цінністю й вирішальним фактором в кон-

курентній боротьбі. Накопичення, розвиток інтелектуальних ресурсів та управління ними стали найважливішими завданнями економічних агентів будь-якого масштабу: від країни загалом до малого підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у дослідження інтелектуальної власності, особливо її правового захисту або управління, здійснили зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, зокрема К. Бредлі, Е. Брукінг, О.Б. Бутнік-Сіверський, Л. Едвінссон, О.В. Кендохов, П.Д. Макаренко, С.В. Мочерний, М. Мелоун, Т. Стюарт, В.С. Поліщук, В.Д. Понікаров. В роботах економістів останніх років, а саме в дослідженнях Л.І. Федулової, І.А. Негодаєва, Г.О. Швиданенко, А.С. Романа, розкриваються питання визначення та структуризації інтелектуальних ресурсів на рівні підприємства. Водночас дослідженню сутності, складу та класифікації інтелектуальних ресурсів, значенню їх складових елементів у формуванні інтелектуальної власності приділено недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сутності інформації та знань як основних елементів інтелектуальних ресурсів, які формують інтелектуальну власність постіндустріального суспільства в сучасній економічній системі.

Виклад основного матеріалу. Питання дослідження сутності інтелектуальних ресурсів, їх структури та ефективного використання в економічних системах є ключовим та основоутворюючим для розкриття та обґрунтування дефініції інтелектуальної власності, необхідної для подальшого розвитку високотехнологічного в економіці устрою життя суспільства.

Аналіз сучасних тенденцій світових економічних трансформацій показав, що єдиною адекватною Заходу економічною моделлю сьогодні може бути тільки інтелектуальна економіка, яка ґрунтується на інтелектуальній власності, трансформується через нагромадження, створення, інтенсифікацію, капіталізацію знань у зв'язку з інформаційними технологіями як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях, а також обумовлює можливість становлення інтелектуальної економіки в Україні [1, с. 29].

Відсутність єдиної термінологічної системи щодо розуміння інтелектуальних ресурсів пов'язана з тим, що вчені штучно ускладнюють економічні категорії, намагаючись одним визначенням охопити всі поняття, пов'язані з інтелектуальною економікою, часто підмінюючи, міксуючи, замінюючи один термін іншим.

Так, відомий учений-економіст О.Б. Бутнік-Сіверський до інтелектуальних ресурсів відносить людські ресурси, що створюють інновації, тобто частину інтелектуального капіталу підприємства; О.В. Яковлева стверджує, що це є сукупністю індивідуальних інтелектуальних потенціалів персоналу підприємства, тобто частиною інтелектуального потенціалу підприємства [2, с. 20].

Г.О. Швиданенко наголошує на тому, що інтелектуальні ресурси функціонують у різних формах індивідуального, організаційного і кодифікованого знання. Це

багатогранна категорія, яка відображає частину ресурсів підприємства, що не мають матеріально-уречевленої форми. Це ресурси довготривалого використання, що використовуються як результат взаємодії знань, умінь, накопиченого досвіду персоналу, результатів науково-технічної діяльності та організаційно-методичних рішень, тобто узагальнююча категорія, яка включає, окрім знань, здібностей, навиків, досвіду, результати наукової діяльності [3, с. 2].

А.С. Роман, М.В. Луцик, І.В. Федулова об'єднують категорії інтелектуального капіталу, потенціалу та власності в одну узагальнюючу. Відповідно, до інтелектуальних ресурсів вони відносять інтелектуальну власність, інтерспецифічні ресурси як особливу форму нематеріальних ресурсів, яка утворюється в результаті взаємодії людей із матеріалізованими та нематеріалізованими активами, установи, інфраструктурні ресурси, тобто технології, методи й процеси, які сприяють підвищенню ефективності управління, а до маркетингових ресурсів, сукупність яких створює стійко й складно повторювану конкурентну перевагу, – людські ресурси [4, с. 117]. Інтелектуальні ресурси підприємства включають інтелектуальний капітал, інтелектуальну працю та інтелектуальні продукти, які також можуть бути використані як засоби виробництва [5, с. 39].

Констатуючи факт відсутності у вітчизняній та закордонній науковій літературі чіткого й однозначного трактування терміна «інтелектуальні ресурси» та наявності великої кількості різноманітних думок та підходів у визначеннях, вважаємо за доцільне ввести до розгляду термін «інформаційно-знаннєві ресурси», який включає інформацію та знання як сукупність основних утворюючих елементів, які шляхом подальших системних перетворень формують інтелектуальну власність. Цей підхід звужує коло можливих припущень і трактовок щодо сутності та розуміння зазначених понять.

Отже, інформаційно-знаннєві ресурси, на нашу думку, функціонують у різних формах знань та інформації в матеріальній та нематеріальній формах, є результатом створення, розвитку, взаємодії, обміну, знань, умінь, накопиченого досвіду в науці та освіті, що формують потенційні можливості підприємства на мікрорівні та виступають джерелом створення стійких конкурентних переваг, необхідних для подальшого розвитку високотехнологічного в економіці устрою життя суспільства.

Постіндустріальна економіка є результатом, по-перше, науково-технічного прогресу, по-друге, глобалізації, яка відкрила можливості для масового перенесення працевістких та екологічно небезпечних виробництв у менш розвинені країни. Це обумовило перерозподіл ресурсів з матеріальних і фінансових у розвинених країнах на користь науки, освіти, інвестицій, трансферу технологій, комунікацій тощо для створення конкурентних переваг [6, с. 17].

Відповідно до сучасної економічної теорії нова економіка ґрунтується не на перетворенні матеріаль-

них ресурсів, а на створенні, споживанні ідей, знань, інформації, а людські знання та досвід кожного індивіда є найціннішими серед наявних ресурсів.

Інтелектуальний ресурс є середовищем, яке безперервно відтворюється, розростається, ускладнюється, а також є основою, на якій будується конструкція нової сучасної постіндустріальної економіки, при цьому багато її особливостей обумовлені властивостями конструкційного матеріалу, тобто джерел утворення, до яких нами віднесено освіту, науку та інформаційні технології.

Вважається, що саме знання, які отримуються через зв'язок науки й освіти є критичними складовими компонентами успіху сьогодні. У розвинених країнах 25% трудових ресурсів сьогодні зайняті у сфері освіти, науки та високих технологій. У США 8% населення створюють понад 20% ВВП, а країна витрачає на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки близько 40% від загальносвітових витрат, близько 66% працюючих сьогодні мають вищу або незакінчену вищу освіту (уряд США має намір за життя нинішнього покоління довести цей показник до 90%) [7, с. 25].

Візуально процес створення інформаційно-знанневих (інтелектуальних) ресурсів суспільства представлено на рис. 1.

Інформаційні технології – це інструмент, який приносить користь тільки за умови його правильного й грамотного застосування.

Під інформатизацією суспільства розуміється системно діючий процес оволодіння інформацією як ресурсом управління та розвитку діяльності людини за допомогою засобів інформатики задля створення інформаційного суспільства і на цій основі, а саме подальшого продовження цивілізації [8, с. 84].

Процес інформатизації включає три такі взаємопов'язані частини:

– медіатизація, тобто процес вдосконалення засобів збору, зберігання та поширення інформації;

– комп'ютеризація, тобто процес вдосконалення апаратних засобів пошуку, систематизації, оброблення, представлення інформації;

– інтелектуалізація, тобто процес розвитку здатності сприйняття й породження інформації та знань.

Інтелектуалізація суспільства є ключовою складовою частиною, оскільки медіатизація та комп'ютеризація самі по собі не мають економічного сенсу [8, с. 85].

Для більш повного дослідження сутності інформаційно-знанневих ресурсів велике значення має їх класифікація.

Центральною проблемою під час дослідження інформаційно-знанневих ресурсів як основних утворюючих компонентів інтелектуальної власності є розмитість кордонів термінів та понять, відсутність єдиних сформованих класифікацій та стандартів. Це пояснюється частково тим, що факти, які виступають на одному рівні як інформація, на іншому рівні можуть функціонувати як знання. Таким чином, існує потреба чіткого розмежування як мінімум двох понять, які формують інтелектуальні ресурси, а саме понять «знання» та «інформація».

Процес отримання знань можна представити таким чином (рис. 2).

Інформація – «це систематизований, структурований потік даних, який використовується для здійснення будь-якої діяльності» [7, с. 14]; необхідне середовище, матеріал для вилучення або створення нових знань; це продукт, з якого можна отримати нові знання.

Знання – це «інформація, яку індивід або організація можуть трансформувати в дії» [4, с. 48], структурована і систематизована інформація, призначена для вирішення певних завдань або забезпечення життєдіяльності людини.

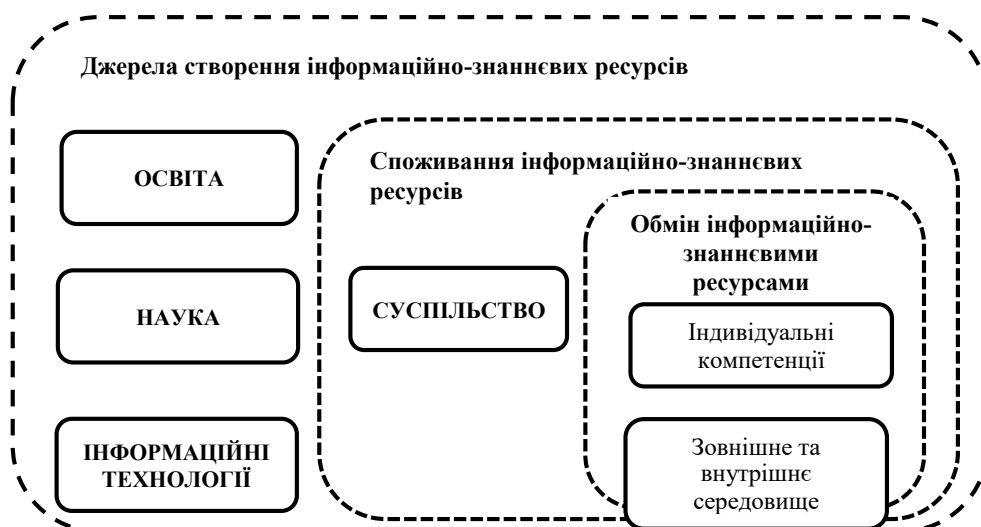

Рис. 1. Структурно-логічна схема створення інформаційно-знанневих (інтелектуальних) ресурсів суспільства

Джерело: авторська розробка

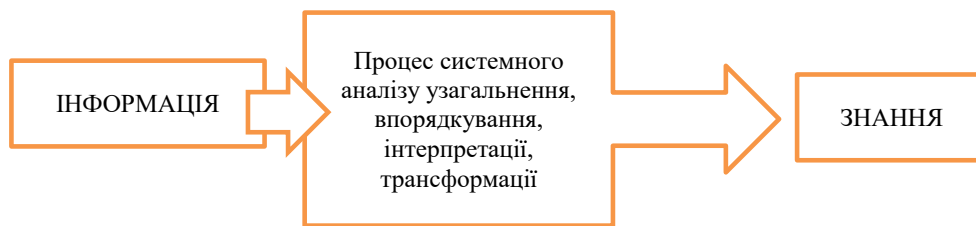

Рис. 2. Процес трансформації інформації у знання

Джерело: складено автором на основі джерела [7]

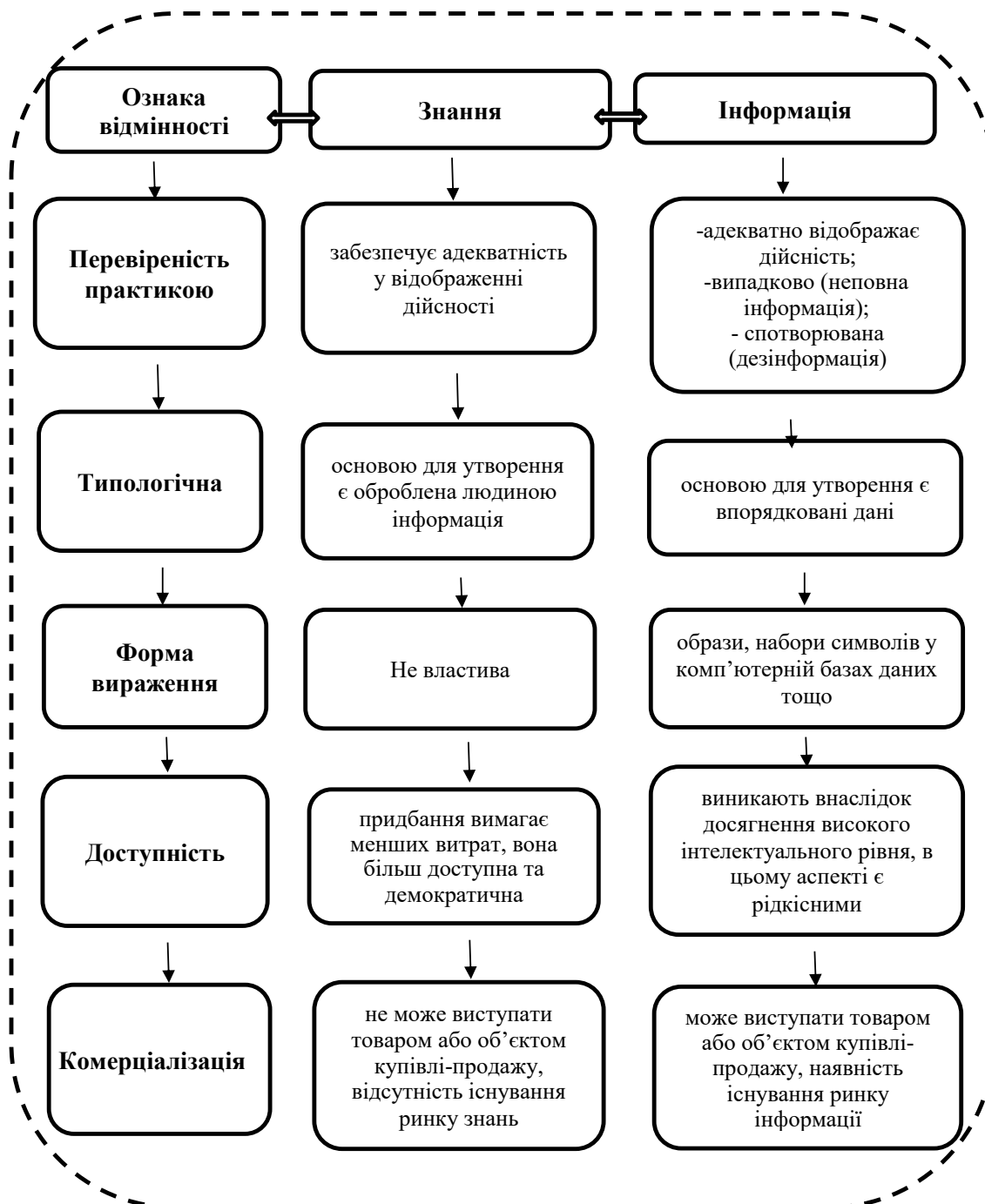

Рис. 3. Узагальнення основних концептуальних відмінностей між інформацією та знаннями

Джерело: складено автором на основі джерела [7]

З наведених трактувань простежується чіткий взаємозв'язок та взаємозалежність інформації та знань, тому відрізнити одне від одного та провести точну межу між ними практично неможливо. Один раз з'явившись, інформація у відтворювальному процесі може перетікати у знання, а потім знову в конкретну інформацію, і так до нескінченності. Однак гносеологічно інформація є первинною щодо знань, адже останні не можуть існувати за відсутності першої. Так само можливий зворотній процес формалізації знання у вигляді інформації, адже на основі певних знань створюється інформація у певній кодифікованій формі [9, с. 42].

Знання завжди містить інформацію, але ця «людська» інформація має свої особливості, хоча є фактично формалізованим масивом та існує на тлі людської свідомості.

Основні відмінності між інформацією та знаннями можуть бути отримані за такими ознаками (рис. 3).

Отже, можна стверджувати, що однозначного визначення співвідношення інформації та знань немає. Зрозумілим є те, що між ними існує глибокий діалектичний взаємозв'язок, настільки глибокий, що часом ці поняття в нашій повсякденній практиці ототожнюються, особливо коли йдеться про стрімке зростання

людського знання, яке відбувається в наш час та отримало назву інформаційного вибуху [8, с. 115].

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

В сучасних економічних умовах ключову роль в розвитку виробничих відносин відіграють інформаційно-знанцеві ресурси, які стають основою створення інтелектуальної власності, необхідної для економічного розвитку.

Основними особливостями інформації та знань як інтелектуального ресурсу є глобальність, невичерпність, нематеріальність, мінливість, універсальність уявлення, інваріантність до способів застосування. Знання виробляються на основі інформації, використовуючи нові підходи до тлумачення подій та об'єктів, виявляючи раніше не використовуваний сенс та приховані зв'язки. Інформація – це необхідне середовище, матеріал для вилучення або створення знання.

Проведене дослідження щодо визначення та структуризації складу інтелектуальних ресурсів за їх участю у формуванні інтелектуальної власності дало змогу надати їх вичерпну характеристику, що дає змогу в подальшому враховувати особливості формування певних елементів структури інтелектуальної власності задля ефективного управління.

Список літератури:

1. Кендюхов О.В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом : монографія. Донецьк : НАН України ; Інститут економіки промисловості, 2008. 359 с.
2. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16–27.
3. Швиданенко Г.О. Інтелектуальні ресурси: визначення та систематизація. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/2/Svidanenko.doc (дата звернення: 10.02.2020).
4. Роман А.С., Луцик М.В. Інтелектуальні ресурси в системі інноваційного розвитку економіки. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1. С. 117–121.
5. Федулова Л.І. Концептуальні засади економіки знань. *Економічна теорія*. 2008. № 2. С. 37–59.
6. Економіка інтелектуальної власності: науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність» / за ред. Л.С. Шевченко. Харків : Право, 2015. 120 с.
7. Паникарова С.В., Власов М.В. Управление знаниями и интеллектуальным капиталом : учебное пособие. Екатеринбург : издательство Уральского университета, 2015. 140 с.
8. Негодаев И.А. На путях к информационному обществу. Ростов-на-Дону : Дон. гос. техн. ун-т, 1999. 246 с.
9. Титенко О.А. Інформація та знання як ключові поняття сучасної політичної економії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2015. Вип. 28. С. 43–50.

References:

1. Kendyukhov O.V. (2008) *Efektivne upravlinnia intelektualnym kapitalom : Monohrafiia* [Effective management of intellectual capital: Monograph]. NAS of Ukraine. Institute of Industrial Economics ; DonUEP. Donetsk : DonUEP. 359 с.
2. Butnik-Siverskyi O.B. (2002) *Intelektualnyi kapital: teoretychnyi aspekt* [Intellectual capital: theoretical aspect]. *Intellectual capital*. № 1. S. 16–27.
3. Shvidanenko G.O. *Intelektualni resursy vyznachennia ta systematyzatsiia* [Intellectual resources: definition and systematization]. Available at: https://kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/2/Svidanenko.doc (accessed: 02 November 2020).
4. Roman A.S., Lutsik M.V. (2013) *Intelektualni resursy v systemi innovatsiinoho rozvytku ekonomiky* [Intellectual resources in the system of innovative development of economy]. *Bulletin of the National Bank of Ukraine's*. Banking University. № 1. P. 117–121.
5. Fedulova L.I. (2008) *Kontseptualni zasady ekonomiky znan* [Conceptual foundations of the knowledge economy]. *Economic theory*. № 2. S. 37–59.
6. Shevchenko L.S. (2015) *Ekonomika intelektualnoi vlasnosti: naukovo-metodychni materialy dlia pidhotovky*

doktorantiv aspirantiv i mahistriv za napriamom "intelektualna vlasnist" [Economics of Intellectual Property: scientific and methodological materials for the preparation of doctoral students, graduate students and masters in the field of "Intellectual Property"]. Kharkiv: Right, p. 120.

7. Panikarova S.V. (2015) *Upravlenye znaniyami y intellektualnym kapitalom* [Knowledge management and intellectual capital : Textbook. Manual]. Education and Science Ross. Federation, the Urals. the federation. Univ. Ekaterinburg : Published in the Urals. Univ. 140 p. (in Russian).

8. Negodayev I.A. (1999) *Na putiakh k ynformatsyonnomu obshchestvu* [On the Ways to the Information Society]. Don. state. tech. Univ. Rostov-on-Don. 246 p.

9. Titenko O.A. (2015) Informatsiia ta znannia yak kliuchovi poniattia suchasnoi politychnoi ekonomii [Information and knowledge as key concepts of modern political economy]. *Scientific journal of MP Dragomanov National Pedagogical University*. Series 18: Economics and Law, vol. 28. S. 43–50.

ИНФОРМАЦИОННО-ЗНАНИЕВЫЕ РЕСУРСЫ В СТРУКТУРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

В статье раскрыты основные теоретические подходы к определению сущности понятия «интеллектуальные ресурсы» в современной интеллектуальной экономике. Представлено собственное определение и подход к формированию интеллектуальных ресурсов (информационно-знаниевых ресурсов) через характеристику их основных составляющих. Показаны место и значение информации и знания как центральных понятий современной постиндустриальной экономики, которые формируют интеллектуальную собственность. Раскрыты взаимосвязь и процесс трансформации информации и знания, выявлены основные концептуальные отличия между ними в экономическом смысле. Определены состав и элементная структура интеллектуальных ресурсов, проанализированы и приведены уровни их преобразования в контексте перехода к основам инновационной экономики. Раскрыты источники создания информационно-знаниевых ресурсов (образование, наука, информационные технологии).

Ключевые слова: информация, знания, интеллектуальная собственность, интеллектуальные ресурсы, информационно-знаниевые ресурсы, постиндустриальная экономика.

INFORMATION-KNOWLEDGE RESOURCES IN THE STRUCTURE OF INTELLECTUAL PROPERTY

The main theoretical approaches to the definition of the essence of the concept of "intellectual resources" in the modern intellectual economy are revealed in the article. Intellectual resources are considered as the main system-forming element in the structure of intellectual property. The author presents his own definition and approach to the formation of intellectual resources (information and knowledge resources) through the characteristics of their main components and visualizes the process of their creation. The place and importance of information and knowledge as central concepts of modern post-industrial economy that shape intellectual property are shown. The interconnection is revealed, and the transformation of information and knowledge through the process of systematic analysis, generalization, ordering, and interpretation is presented. The main conceptual differences between knowledge and information in the economic sense are summarized. The peculiarities of information and knowledge as an intellectual resource-globalists, inexhaustibility, immateriality, variability, universality of imagination, invariance to the ways of application are revealed. The composition and elemental structure of intellectual resources are determined; the levels of their transformation in the context of transition to the principles of innovative economy are analyzed and presented. The sources of creation of information and knowledge resources (education, science, information technologies) are revealed and their characteristics are given. It is proved that the economy based on intellectual property is transformed through the accumulation, creation, and intensification, capitalization of knowledge in connection with information technologies at both macro and microeconomic levels, necessitates continuous development of education and science, inseparability of information capital from its carrier – human. It is emphasized that in the current economic conditions, intellectual resources, which become the basis for creating intellectual property necessary for economic development, play a key role in the development of industrial relations.

Key words: information, knowledge, intellectual property, intellectual resources, information-knowledge resources, post-industrial economy.